

DERIV.: *Espondilitis*.

CPT.: *Espondilotomia*; *espondilàlgia*, etc.

Espondol, V. *pòndol* (PONDERAR) *Espondre*, V. *pondre* *Esponera*, *esponerós*, V. *espona* *Esponer*, *espongeta*, *espòngia*, *espongina*, *espongir*, V. *esponja*

ESPONJA, prové, per via semi-erudita, del ll. *spongia*, i aquest, del gr. *σπογγία* id. □ 1.ª doc.: Llull.

«Lo philosoph dix que l'*esponge*, que és de gran quantitat, és pus leugera que l'aur, qui és de menor quantitat» (*Merav.*, NCL. II, 77). En les mencions posteriors hi ha molt sovint al·lusió directa o indirecta a l'esponja amarada de fel i vinagre oferta al Crucificat sdejanj, clavada en la punta d'una canya: «umplen la *sponja* de vinagre --- e porten-la en la boca de Jhesucrist», BOLiver (*Excitatori*, NCL., 172); «lança, claus, creu, / set molt estranya, / *sponja* e canya, / vinagre y fel, / ---», JRoig (*Spill*, v. 13980); fou així mateix el nom d'un lletovari, o medicament llaminer i rebuscat, la naturalesa del qual no sé bé, però en veure'l acompanyant «*manus Christi*», endevinem que també aquí una al·lusió a la mística tragèdia degué provocar o ajudar a la tria d'aquesta denominació; i (parla el fratre gastrònom): «a les collacions prenc de mos letovaris diversos, segons lo temps, o aloses ensucrades, per refrescar lo fetge; e a vegades *manus Christi* ab *espongea* o endiana fina, ab qualque gingebrada, per fer digestió», Eiximenis (*Terç*, NCL. VI, 52).

Allusió sagrada que retrobem encara en diversos textos occitans i castellans medievals i clàssics, que cito en l'article del DCEC. En altres casos medievals hi ha també inspiració en dites proverbials o sentencioses de l'Antiguitat: «Diu Casiodorus que axí com la *esponja* no ret l'ayga si hom no l'estreny, axí l'avar no dóna res si no per força», *Doctrina Moral*, S. xv, d'En Pacs (DBal.).

Com que d'altra banda han estat sempre els tècnics i facultatius els qui, molt més que ningú, ja en el temps antic, usaven o recomanaven l'ús d'esponges i matèries esponjoses, tots aquests fets expliquen de sobres que en totes les llengües romàniques, les formes d'aquest mot provinguin de l'evolució, més o menys lleu, però sempre sàvia o semi-culta del ll. *spongia*: port., cast., oc. *esponja*, fr. *éponge*, norm.-pic. *sponge* (> angl. *sponge*), it. *spugna*, etc.; com explico i demostro detalladament en el DCEC (al qual bastarà remetre) no hi ha hagut en realitat una forma romànica *esponga*, que havia pres erròniament M-Lübke com a base de les formes romàniques, desviat per una sèrie coincident de grafies imperfectes i variants secundàries o locals ultracorregides (també els casos de la grafia *esponga* en textos catalans antics s'han de llegir sempre *esponja*).

La pronúncia és *əspóŋʒə*, -*ga*, en els dialectes central, occidental, valencià i balear, *əspóŋʒə* només en el bisbat de Girona i alguna zona adjacent; *L'Esponja*, nom que donen a una illeta immediata a Cabrera, l'he sentit també pronunciar amb *ó* als pescadors de Cam-

pos i Santanyí que freqüenten aquesta illa (1969).

S'ha aplicat a un mal que ataca les bèsties cavallines entorn dels genolls, úlcera de consistència esponjosa, anomenada *espondia* o *esponcia* en castellà, *espunha*, etc. en gall-portuguès, i la Menescalía catalana de Díçç (c. 1500) dóna a aquest nom la forma *espondia* (cita en *AlcM*), amb un tractament semblant al de -ngj- com a -nz-> *nd* que és corrent fonèticament en diversos parlars hispànics, veg. l'article del DCEC (ESPONDIA).

DERIV.: *Esponjar* [1617, M. Agustí]; *esponjat* adj., i després substantivat; tenen dialectalment bastant d'extensió amb diverses aplicacions, p. ex. Benasc *esponjà-se* 'amarar-se les sopes' («ixes sopes se han *esponchau* prous», Ferraz, 57). *Esponjació*. *Esponjador*. *Esponjadura*. *Esponjament*.

+*Esponjot* 'gleva de cucs del fons de la mar' (concreció petrificada, plena de foradets, que es troba vora els alguers, en la qual viu en cada forat un cuquet, que els pescadors usen com a esquer): *un əspozjót* Felanitx (1964). *Esponjós* [c. 1500]; *esponjositat*. *Espongenic*. *Esponger*; -*gera*. *Espongeta*. *Espongina*. *Espongir*.

En la toponímia es troba una forma cat. *Espunya* (també arag. *La-Spuña* poble entre Aínsa i Bielsa) que deu venir de *SPONGIA*, com a nom de rocam d'aspecte porós, cf. it. *spugna* 'esponja' i formes hispàniques semblants citades en el DCEC; i de la qual deu ser diminutiu el nom del poblet de *L'Espunyola* uns 8 km. a l'O. de Berga: d'ací *l'espunyola* com a nom de vent, que segons Griera (*BDC* II, 80) bufa sobre Oliana, i segons comunica Rafel de la Torre (c. 1960) bufa sobre Odèn (tots dos diuen des del NNE., però deu ser E. tirant molt poc a N., car *L'Espunyola* es troba des d'allà en direcció oriental, a uns 27 km. d'Odèn i a uns 39 d'Oliana).

¹ Hi contribuiria d'altra banda una consistència esponjosa d'aqueixa substància, i cf. els significats 'cassanella de l'arç blanc' i 'arrels d'espàrec o de menta', accs. que també tingué el ll. *spongia*, -*gea*.

Esponsa, *esponsalici*, *esponsals*, *esponsalles*, V. *espòs*

ESPONTANI, pres del ll. *spontanèus* id., derivat de *sponte* 'voluntàriament' (generalment *sponte suā*, etc., ablatiu de *spons*, -*tis*, 'voluntat lliure, bon grat, iniciativa'). □ 1.ª doc.: *espontànea* f. («per ta *spontànea* voluntat», JnEsteve, i-7-c) i *espontàneament*, ja a fi S. xv (JnEsteve, Felip de Malla, DAg.).

Durant llarg temps a penes s'usaren més que *espontàneament*, el femení *espontànea* i l'abstracte *espontaneïtat* [escr. Renaix., no Lab.]; com a masculí s'usà de vegades la forma mig-llatina *espontàneo* [Belv., Lab.] fins a la fi del S. XIX, en què ja comença a escriure's *espontani* (eds. tardanes de Lab., Bullbena, Vogel, etc.).

DERIV.: Del castellà s'imità *espontanearse* calcant-lo com *espontanejar-se* [NOLLER, Pilar Prim], forma intolerable, però potser se'n podria salvar l'ús, que